

## ТАҚРИЗИ

мукарризи расмӣ, доктори илмҳои биологӣ, профессори кафедраи физиологияи растанӣ, биотехнология ва пиллапарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемур, Каримов Музафар Каримович доир ба диссертатсияи Нозимова Маъмура Саҳобиевна дар мавзуи «Таъсири баъзе ҳосилаҳои глитсерол ба лӯбиё (*Phaseolus vulgaris L.*) ҳамчун афзоиштанзимкунанда» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.01.05-Физиология ва биохимияи растаниҳо

**Мубрамияти мавзуи диссертатсия.** Афзоиши аҳолии сайёра ва коҳиши майдонҳои кишт татбиқи ҳалли инноватсиониро, аз қабали истифодаи афзоиштанзимкунандаи растаниҳо тақозо мекунад, ки дар соҳаи муосири кишоварзӣ нақши калидӣ мебозад. Ин афзоиштанзимкунандаҳо имкон медиҳанд, ки ҳосилнокии зироатҳо ва сабзавот ба таври назаррас баланд гардида, сифати маҳсулоти кишоварзӣ беҳтар карда шавад.

Бо назардошти ин масъалаи мубрам соли 2012 дар шаҳри Страсбург (Франса) Конгресси якуми умумичаҳонӣ оид ба истифодаи афзоиштанзимкунандаҳо дар соҳаи кишоварзӣ баргузор гардид. Дар чорабинӣ намояндагони 600 ширкат ва ташкилот аз 56 кишвари ҷаҳон иштирок намуда, технология ва маҳсулоти худро муаррифӣ намуданд. Дар байни иштирокчиён чунин ширкатҳои машҳур, ба монанди "Arysta Life Science" (Япония), "Bio Atlantis Ltd" (Ирландия), "Agrinos AS" (Норвегия) ва дигарон буданд. Аз рӯи натиҷаҳои конгресс эътироф карда шуд, ки истехсол ва истифодаи афзоиштанзимкунандаи растаниҳо самти муҳим барои ноил шудан ба рушди устувори соҳаи кишоварзӣ мебошад.

Имрӯз афзоиштанзимкунандаҳои табиӣ ва синтетикӣ воситаҳои ояндадор барои баланд бардоштани маҳсулнокии зироатҳои кишоварзӣ ва беҳтар кардани сифати маҳсулоти растанӣ ҳисобида мешаванд. Дар нахрияҳои илмӣ афзоиштанзимкунандаи растаниҳо ҳамчун пайвастагиҳои органикии экзогении табиӣ ё сунъӣ тавсиф карда мешаванд, ки растаниҳоро бо ғизо таъмин намекунанд, балки равандҳои физиологии онҳоро танзим мекунанд ва дар

концентратсияҳои истифодашаванда таъсири захрнок зоҳир намеkunанд. Аммо дар кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ва Тоҷикистон истифодаи афзоиштанзимкунандаҳои синтетикӣ маҳдуд боқӣ мемонад. Ин зарурати таҳияи моддаҳои нави аналогҳои синтетикии фитогормонҳо, инчунин омӯзиши ҳамҷонибаи онҳоро бо мақсади арзёбии таъсир ба хусусиятҳои морфологӣ ва равандҳои мутобиқшавии растаниҳо таъкид мекунад.

Вазифаи асосии дар назди илми химия ва биология истода ин бадаст овардан ва омӯختани пайвастагиҳои нави химиявӣ иборат аст, ки метавонанд вазифаҳои афзоиштанзимкунандаи растаниҳоро иҷро кунанд. Дар ин замина ба пайвастагиҳо бо хосиятҳои биологӣ ва физиологӣ фаъол диққати махсус дода мешавад. Аз ҷумла, ҳосилаҳои глитсерол, ба монанди моно- ди ва триэфирҳои оддӣ, таваҷҷуҳи махсус доранд, зеро онҳо фаъолияти баланди биологӣ нишон медиҳанд ва баъзеи онҳо метавонанд ҳамчун афзоиштанзимкунандаи растаниҳо истифода шаванд.

**Навгонии илмии таҳқиқот.** Навгонии илмии кор бо он тасдиқ мегардад, ки муаллиф якчанд пайвастагиҳои нави органикӣ дар асоси глитсерол истифода намуда, таъсири онҳоро ба нашъунамои растани лӯбиё (*Phaseolus vulgaris L.*) омӯхтааст. Бори аввал таъсири як қатор ҳосилаҳои мураккаби глитсерол, аз ҷумла 1,3-дифталилаланилопропан-2-ол ва дигар пайвастагиҳо ба растани лӯбиё (*Phaseolus vulgaris L.*) омӯхта шудааст. Муаллиф шароитҳои оптималии таъсири ин пайвастагиҳоро муайян намуда, модели математикии ҷаббиши обро дар тухмии растани таҳия кардааст. Ҷанбаи муҳими дигари кор омӯзиши таъсири зидди бемории композитҳои мураккаб дар асоси глитсерол мебошад. Ин имконият медиҳад, ки маводи нави муҳофизати растаниҳо аз бемории антракноз коркард карда шавад.

**Аҳамияти назариявӣ ва илмию амалии таҳқиқот:** Натиҷаҳои таҳқиқот иловаҳои арзишманд ба маълумоти мавҷуда дар бораи хусусиятҳои биологӣ ва физиологӣ ҳосилаҳои глитсерол ворид мекунад. Усулҳои синтези пайвастагиҳои пешниҳодшуда имконият медиҳанд, ки истифодаи онҳо дар агротехнологияҳо васеъ гардад. Пешниҳодоти илмӣ дар оянда метавонанд барои

таҳияи маҳсулоти нави агротехнологӣ ва кам кардани таъсири манфии пестисидҳо истифода шаванд.

Натиҷаҳои бадастомада дар амалияи кишоварзӣ метавонанд васеъ истифода шаванд. Хусусан муҳим он аст, ки ҳосилаҳои глитсероли омӯхташуда ҳамчун танзимкунандаи нашъунамо ва ҳосилнокии на танҳо лӯбиё, балки дигар зироатҳои кишоварзӣ низ хизмат карда метавонанд.

Эътимоднокӣ ва асоснокии натиҷаҳои пешниҳодшуда тавассути таҳқиқоти озмоишӣ ва саҳроӣ, ки бо истифода аз усулҳои муосир гузаронида шудаанд, инчунин таҳлили мақолаҳои илмӣ ва фишурдаҳои нашршуда тасдиқ карда мешаванд.

Вазифа ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшудаи диссертатсия ба рамзи ихтисоси 03.01.05 - Физиология ва биохимияи растаниҳо мутобиқат намуда, натиҷаи таҳқиқоти гузаронидашуда ба якчанд банди шиносномаи ихтисоси мазкур мутобиқат мекунад.

Диссертатсия дар ҳаҷми 150 саҳифа бо забони фаҳмо ва равшан пешниҳод шудааст, аз 3 боб, муққаддима, қисми таҷрибавӣ, натиҷаҳои таҳқиқот, хулосаи пешниҳодҳо ба истехсолот, 14 расм, 9 график, 14 диаграмма, 2 нақша, 11 ҷадвал ва 142 рӯхати адабиётро дар бар мегирад.

Аз рӯйи мавзӯи диссертатсия 10 маводи илмӣ, аз ин 4 мақолаи илмӣ, ки дар он мазмуни асосии диссертатсия дарҷ гардидааст дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи тавсияшудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр карда шудаанд. Инчунин 1 нахустпатент оид ба мавзӯи илмӣ гирифта шудааст.

**Дар баробари муваффақиятҳо, лекин баъзе эҳодҳо ва камбудихо низ ҷой доранд:**

1. Дар матни диссертатсия ва автореферат баъзе хатогиҳои имлоӣ ҷой доранд.
2. Таҳқиқот танҳо дар як навъи растанӣ гузаронида шудааст, ки имконияти васеъ намудани хулосаҳоро маҳдуд мекунад.
3. Яке аз марҳилаҳои инкишофи лӯбиё “Бутанизатсия” ба забони тоҷикӣ тарҷума нашудааст.

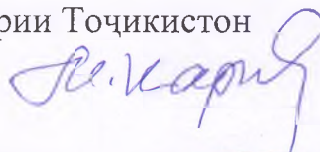
4. Оид ба методикаи таъсири ин мавод ба мушҳои озмоишӣ кам маълумот дода шудааст.
5. Муаллиф таҳқиқот гузарондааст оид ба композите, ки дар асоси глитсерол мебошад ва онро ба зидди бемории антракнози лӯбиё истифода намудааст. Чӣ гуна шумо ин лӯбиёхоро ба ин беморӣ гирифтор намудед ё онҳо худ аз худ гирифтори ин бемори шудаанд, чӣ гуна шумо инро мефаҳмонед ва исбот мекунад?

Новобаста аз эродҳои зикршуда, кори диссертатсионӣ таҳқиқоти пурра ва мустақили илмӣ буда, дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ мебошад. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои рушди минбаъдаи соҳаи кишоварзӣ саҳми назаррас гузоранд.

Хулоса, рисолаи мазкур дар асоси таҳқиқоти илмии гузаронидашудаи муаллиф рӯйи чоп омадааст ва аҳамияти илмию амалӣ дорад. Автореферат аз рӯйи мазмун ва тартиб тибқи талабот навишта шудааст. Автореферат ва диссертатсияи Нозимова Маъмура оид ба муҳимият, навоари илмӣ ва аҳамияти амалӣ доштан ва ҳаҷми гузаронидани таҳқиқотҳо ба талаботи дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсияҳо ва авторефератҳо ба талаботи боби-3, бандҳои 31-34 тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвонҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, таҳти №295 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он Нозимова Маъмура, барои химоя бо мақсади дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ, аз рӯйи ихтисоси 03.01.05-Физиология ва биохимияи растаниҳо сазовор аст.

#### Муқаризи расмӣ:

Доктори илмҳои биологӣ, профессори  
кафедраи физиологияи растани, биотехнология  
ва пиллапарварии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон  
ба номи Шириншоҳ Шохтемур



Каримов М.К.

Имзои М.К. Каримовро тасдиқ мекунам:  
Сардори шӯъбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва  
кадрҳои Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон  
ба номи Шириншоҳ Шохтемур



Курбонзода А.Х.

26.02.2025